

Shomuratova Palmira Komil qizi

TDYU 4 kurs talabasi

YODGOR QISSASIDA INSONIYLIK VA ZAMON MASALALARI

Annotatsiya: «Yodgor» qissasidagi kompozitsion qoliplash usuli ham folklardan oziqlanadi. Adib qissada latifa, dostonchilik, qiziqchilikka xos xususiyatlar, shuningdek, satira va yumordan ham ijodiy o‘rgangan. G‘afur G‘ulomning insoniylikni ulug‘lovchi asarlaridan yana biri “Yodgor” qissasidir. Qissa yumoristik janrda bo‘lib, bosh qahramon tilidan hikoya qilinadi.

Kalit so‘zlar: G‘afur G‘ulom, qissa, “Yodgor”, obraz, inson taqdiri, estetik did, badiiy tafakkur.

KIRISH

Yozuvchi, asarda o‘sha paytdayoq muhabbat erki masalasini ko‘tarib chiqib, qoloq psixologiya, jaholat inson boshiga og‘ir kulfatlar olib kelishi mumkinligini ko‘rsatib beradi. Hazil-mutoyiba va ertaknamo yo‘sinda yozilgan bu asar zamirida g‘amgin hikoya, fojiali taqdir bor. G‘afur G‘ulom jahon adabiyotida hozirgi vaqtlarda keng qo‘llanilayotgan tasvir usulini o‘sha vaqtdayoq ishga sola olgan. Ya‘ni biror sodir bo‘lgan voqeaga odamlarning munosabatini ko‘rsatish, ularni sinov chig‘irig‘idan o‘tkazish orqali aslida kimligini, ruhiy olamini, ma‘naviyatini ochib berish usulini qo‘llagan. “Yodgor” qissasida Mehri otasining johilligi va umuman o‘sha davrdagi hukmron odat bo‘yicha sevgani bilan qovusha olmaydi – nikohsiz tug‘ilgan bola unga to‘siq bo‘ladi. Shu bois, yo sharmanda bo‘lishlari yoki boladan qutulishlari kerak. Mehri go‘dakdan qutulish yo‘lini qidiradi va Jo‘raga uni hiyla bilan topshirib, og‘ir vaziyatdan chiqadi. Jo‘ra go‘dakni uyiga olib keladi.

Ammasining qizi Saodatni Jo‘raga olib berishga onalar kelishib qo‘yishgan edi. “Taqdirmi buzib bo‘lmaydi”, shunday bo‘lishi kerak edi, ular nazarida. Biroq, yosh go‘dakni (keyin Yodgor deb ism berishdi unga) ko‘tarib kirganda, onalarining orzulari chippakka chiqqanday bo‘ladi: ularni na go‘dakning taqdiri, na o‘z farzandlarining kelajagi qiziqtiradi. Har ikkisi ham Yodgorni Jo‘raning o‘g‘li deb, fig‘onlari ko‘kka chiqadi onasi: «yetti nomusimni yerga bukding, juvonmarg»,–deb qarg‘aydi. Ammasi «beboshvoqqa beradigan qizim yo‘q. Mening qizim xali ochilmagan gul», deb to‘nini teskari kiyib oladi.

ASOSIY QISM

Ikki onani jig‘ibiyron qilib yondirgan ikkinchi narsa – Jo‘raning haqiqatni yashirib, go‘dakni «Mening bolam», «Onasi shu bolani tug‘di-yu, o‘ldi-da», deyishi edi. Jo‘raning bunday yo‘l tutishi bilan asar konflikti yanada taranglashtiradi. Biroq yozuvchining bu usuli yuzaki qaraganda sun‘iydek tuyuladi. Chunki haqiqatni aytsa, hech kim Jo‘rani ayblamas, aksincha, uning odamgarchiligiga qoyil qolishlari mumkin edi.

Yozuvchi atayin bu yo‘ldan qochib, Jo‘raning “yolg‘on” so‘zlashini asoslaydi. Zero, Jo‘ra haqiqatni ularga ayta olmas edi. Chunki, Jo‘ra Mehrining boshidan o‘tgan asil voqeani – haqiqatni hali mutlaqo bilmasdi. Buni Mehri necha yillardan keyin harbiy vrach bo‘lgan va tasodifan uchrashib qolgan Jo‘raga aytib beradi. Mehrining o‘z eri va hayoti to‘g‘risidagi qayg‘uli hikoyasi uning yuragini ezib yuboradi. Shu tufayli Mehrining dostonini uydagilarga aytib, sirini fosh etib, uni yana qo‘shimcha g‘amga botirishni xohlamaydi. Uning ustiga, ota-onasiz qolgan go‘dakning ahvoli uni masalaga chuqurroq yondashishga undaydi: «Endi qanday bo‘lsa ham bolani qutqarib qolish kerak. Axir bu go‘dakda nima ayb?», deya Jo‘ra qat‘iy qarorga keladi. Qutqarib qolishning birdan-bir yo‘li go‘dakni o‘z farzandim deb aytish edi. Jo‘raning bu «hiylasi» kutilgan natijani beradi: onasi uni o‘z nevarasidek parvarish qiladi, Saodat ham Jo‘raga bo‘lgan

munosabatini o'zgartirmaydi, onasi (Jo'raning ammasi) ham yana Jo'raga mehr kuyadi. Qizini berishga rozi bo'ladi.

Yodgor – ramziy nom. Uning hayoti va xatti-harakatini ko'rsatish yozuvchining bosh maqsadi ham emas. Asarda insoniy munosabatlar va qahramonlar ma'naviy-ruhiy olamini ko'rsatishda, xarakterlar rivojini ta'minlashda mazkur vosita muhim rol o'ynaydi.

Jo'raning onasi ham nomus kishisi bo'lib, o'g'lini “yetti nomusimni yerga bukding”, – deb yozg'irishi shundan. Saodatning onasi esa Jo'rani “beboshvoq”qa chiqarar ekan, gulday qizini unga berishni o'z sha'niga nomunosib deb biladi. Kampirning “tinkasini quritgan” Jo'raning bolajonligi sal o'tmay begunoh go'dakka nisbatan butun oilada mehr-shafqat uyg'otadi. Kampir Yodgorni o'z farzandlari qatori sevib, ardoqlab tarbiyalaydi, unda o'g'liga o'xshash ko'p jihatlarni kashf qiladi. Shu bolada o'g'lini ko'rganday, hidini dumog'ida his etganday bo'ladi. Saodat ham bolaga alohida mehr bilan qarab, uning Yodgorga bo'lgan teran, samimiy muhabbati, mehribonchiligi o'zbekona bolajonlilikning, insonparvarlikning yorqin nishonalidir. Ayni paytda bunday insoniy tuyg'ular yosh qalblar intilishlarini tushunmagan johil otaga nisbatan achinish va g'azab tuyg'usini ham kuchaytiradi.

Qissada Jo'raning begona norasida go'dakka bo'lgan otalik mehri juda chiroyli yoritilgan. Dastlab u bolaga qaragisi kelmaydi, lekin oradan vaqtlar o'tar ekan unga mehri jo'shib boradi. Jo'raning bunday mehribonligi tahsinga loyiq. Asarda salbiy qahramonlar mavjud deb bo'lmaydi. Mehrining xarakterlarini, uning chorasizligini tushunsa bo'ladi. Bir tarafdin onasi uning holatini tushunsa ham, eriga qarshilik qila olmaydi. Mehrining otasi qahri qattiq inson bo'ladi, tabiiyki Mehrining bu ishini kechirmas edi.

Jo'raning soddaligi, mehribon va ilmga chanqoq tarzda tasvirlanishi inson ruhiyatiga singib boradi. U insonlarga beminnat yordam ko'rsatuvchi insonparvar shaxsdir. Yillar o'tib u Mehrini ko'rganida o'sha jodu ko'zlardan, uning anvoyi iforidan taniydi, ammo uning eriga to'liq haqiqatni aytmaydi. Faqatgina Mehrining iliqqina qo'llaridan tutib; “Birovga hech holis xizmat qilib o'rganganmisiz”, – deya xitob qiladi. Asar voqealarining “Birovga hech holis xizmat qilib o'rganganmisiz?”, tarzida boshlanib yakunlanishi kitobxon uchun ajoyib cho'qqi nuqtasini bajargan yoxud, asarning kalit so'zi desak ham mubolag'a bo'lmaydi.

Asarda Jo'ra va Saodat o'rtasidagi sof sevgining ochib berilishi ham mavjud. Saodat obrazi anchagina oqila, dono, mehribon qiz. U Jo'raning farzandi deb o'ylab yurgan Yodgorni o'z bolasidek ko'radi, unga mehr ko'rsatadi. Saodat Jo'ra armiyada paytidayoq unga xatlar yubora boshlaydi, shu vaqtdan boshlab Jo'ra va Saodat o'rtasidagi sevgi qissasi boshlanadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Asar bir romanga tatigulik qissadir. Asarni o'qib kitobxon o'zida mehr-muruvvat, sadoqat, sof sevgini tuyadi. Har bir qahramon ichgi holati, uning psixologiyasi juda chiroyli yoritib berilgan. Yozuvchi har tomonlama yondashgan. Aynan o'sha davrdagi mentalitetni yaxshi ochib bera olgan. Mehri otasi obrazi umuman asarda qatnashmasa ham, lekin uning psixologiyasini yozuvchi boshqa obrazlar tilidan ochib berishga, uni to'liq tushuntirib berishga harakat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. G'afur G'ulom. “Yodgor”. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1983.
2. Nazarov B. G'afur G'ulom olami. – Toshkent: “Fan”, 2004.
3. Normatov U. G'afur G'ulom poeziyasining estetik prinsiplari. “O'zbek adabiyoti masalalari” – Toshkent: “O'zadabiynashr”, 1959.

4. Mamajonov S. Uslub jilolari.– Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot,1972. 5.G‘afur G‘ulom. Mukammal asarlar to‘plami. 5 t. – Toshkent : Fan, 1986.